

УДК 930.25(477.83-25):821.161.2-6 Є.Петрушевич"1923"

DOI: 10.33402/up.2022-15-203-213

Микола ЛИТВИН

доктор історичних наук, професор

завідувач відділу «Центр дослідження українсько-польських відносин»

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

ORCID: [http:// orcid.org /0000-0003-1010-2329](http://orcid.org/0000-0003-1010-2329)

e-mail: lytvynmr@gmail.com

Тамара ЛИТВИН

кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу рукописів

Львівської національної наукової бібліотеки України

імені Василя Стефаника

ORCID: [http:// orcid.org /0000-0002-3900-3175](http://orcid.org/0000-0002-3900-3175)

e-mail: lytvyn.tamara@gmail.com

«ВИРІШЕННЄ НАШОЇ СПРАВИ ЛЕЖИТЬ В ІНТЕРЕСІ МИРА ... ЦІЛОЇ ЄВРОПИ».

ЛИСТ ЄВГЕНА ПЕТРУШЕВИЧА

ДО ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА ВІД 28 СІЧНЯ 1923 РОКУ

Вперше опубліковано в археографічній статті невідомий лист керівника екзильного уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) Євгена Петрушевича члену Української народно-трудової партії (УНТП) Іванові Крип'якевичу від 28 січня 1923 р., надано науковий коментар щодо мотивів його написання. Вказаний документ, виявлений в архіві вченого, зберігається у Відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України.

Будучи в еміграції у 1920–1923 рр., уряд Є. Петрушевича прагнув не послаблювати свого впливу на провідну політичну силу Східної Галичини – УНТП. Її з'їзд у січні 1922 р. підтвердив підтримку діяльності вказаного уряду. Однак у партійному середовищі сформувалася група політиків на чолі з Володимиром Бачинським, яка негативно оцінювала дипломатичну діяльність Євгена Петрушевича, зокрема недостатнє фінансування громадсько-політичних структур регіону із зібраних коштів діаспорою Сполучених Штатів Америки, вплив на нього радянських спецслужб. Власне лист Диктатора ЗУНР до І. Крип'якевича роз'яснював політику уряду й критикував політичні амбіції і пропольську позицію лідера УНТП. Все це посилювало внутрішньопартійну кризу і відсторонення В. Бачинського від керівництва партії та Міжпартійної ради.

Ключові слова. Євген Петрушевич, Іван Крип'якевич, Володимир Бачинський, Українська народно-трудова партія, еміграційний уряд Західно-Української Народної Республіки.

Новітнє українське державотворення 1917–1923 рр. призупинила експансія сусідніх держав – Росії, Румунії, Угорщини, Польщі, Чехословаччини. Країни Антанти в антибільшовицькій боротьбі зробили ставку на відроджену Польщу. Великобританія намагалася призупинити воєнні дії у Східній Галичині задля збереження своїх фінансово-виробничих активів у Дрогобицько-Бориславському нафтовому районі. США прагнули не допустити геополітичного хаосу в Центральній та Східній Європі й не бажали розпаду Російської монархії, влада якої намагалася довести історичну і цивілізаційну спільність російського та українського народів, а також протиставляла українців і поляків. Влада більшовицької Росії/СРСР паплюжила позитивні аспекти історико-культурної спадщини українців і поляків, їхні політичні діалоги у давні та новітні часи, зокрема військово-політичний союз Української Народної Республіки і Польщі 1920 р., пропагувала наслідки Ризького миру 1921 р., який фактично призупинив дію вказаного союзу. Кремль насаджував радянофільські ідеї серед української еміграції у Польщі, Румунії, Чехословаччині та Австрії.

Пропонований читачеві невідомий лист керівника екзильного уряду ЗУНР Євгена Петрушевича члену УНТП, історикові Івану Крип'якевичу від 28 січня 1923 р. демонструє складність польсько-українських міждержавних і міжнаціональних відносин наприкінці Української революції, зокрема деструктивний вплив на них російсько-радянського чинника. Листи аналогічного змісту Є. Петрушевич того ж дня надіслав члену УНТП отцеві Степанові Юрику¹, голові Християнсько-суспільної партії, державному секретареві освіти й віровизнання в першому уряді ЗУНР Олександру Барвінському² і, можливо, іншим політикам. До їхнього написання Є. Петрушевича міг спонукати емоційний лист від лідера УНТП В. Бачинського 27 січня 1923 р.³, критичний зміст і тон якого викликав у голови уряду гнівне невдоволення.

Євген Петрушевич просив Івана Крип'якевича відповідально підійти «до вибору нової Управи партії» і розкритикував можливу зміну політичної тактики на з'їзді УНТП 2 лютого 1923 р. У листі зазначено безпідставну критику лідером цієї партії В. Бачинським діяльності еміграційного уряду у Відні, зокрема його закиди щодо недостатнього фінансування громадсько-політичних структур регіону із зібраних коштів діаспорою США. Не сприймав Є. Петрушевич і партійних ініціатив В. Бачинського щодо порозуміння з польською владою на платформі надання Східній Галичині статусу національно-територіальної автономії. Як свідчить епістолярій І. Крип'якевича, він схвалював політику Є. Петрушевича щодо деокупації Східної Галичини, однак не сприймав його певного самостійницького курсу і розриву зв'язків з Симоном Петлюрою. Зокрема у листі до Степана Томашівського 2 січня 1923 р. І. Крип'якевич критикує політику еміграційного уряду ЗУНР і так коротко характеризує геополітичну реальність і перспективи відродження соборності

¹ Кугутяк М. Українська націонал-демократія 1918–1939. Київ; Івано-Франківськ, 2004. Т. 2. С. 265–270.

² Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів (ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів). Ф. 11. Од. зб. 5137/323. Арк. 1.

³ Соляр І. Відносини краю та закордонного уряду ЗУНР (грудень 1922 – березень 1923 рр.). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2000. Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. С. 198.

України: «... Наша праця повинна кермуватися такими фактами і перспективами: 1. “Самостійність Галичини” – це минушина; розв’язатися з ілюзіями, що залишилися по ній, треба по можливості тактовно, щоби не втратити морального капіталу. 2. Окупаційна теперешність – конечна планова, органічна праця; нема надій на облекшення обставин. 3. Східня майбутність – приготувитися до минучої стрічі з нею ... Наш організм вже акомодується до важких обставин»⁴.

Аналіз біографії І. Крип’якевича засвідчує, що він був прихильником зовнішньополітичного курсу Директорії УНР. Його як спеціаліста з історичної географії та українсько-польських відносин, знавця польської мови уряд УНР за пропозицією Степана Витвицького залучив наприкінці 1919 р. до своєї дипломатичної місії у Варшаві⁵. На одному із грудневих засідань місії І. Крип’якевич проголосував проти можливого «відступлення» Польщі Волині та Галичини⁶.

Українська народно-трудова партія делегувала історика до Міжпартійної ради, яка експертувала політичні події у Галичині та Наддніпрянщині, діаспорі. 3 червня 1921 р. І. Крип’якевич виступив на Міжпартійному з’їзді у Львові, де проаналізував суспільно-політичне становище на Волині, Холмщині та Підляшші «під окупацією Польщі», запропонувавши політикам різних партій прийняти відповідну резолюцію⁷. Утім, учений згодом відійшов від політичної діяльності, яка, напевно, перешкоджала його педагогічній та науковій праці.

Згодом, 9 лютого 1923 р., у листі до С. Томашівського, який мав досвід зовнішньополітичної діяльності в місіях ЗУНР, І. Крип’якевич занотував: «В так званій політиці переживаємо внутрішню кризу ... Загальне враження – несмак. Я якийсь час був при політично-організаційній роботі, тепер разом з гуртком співтоваришів (так званою колегією референтів Національної Ради) уступили з цієї безплідної “політики” і вертаємося до культурної праці ... Потрібний тепер момент деякої політичної пасивності, щоби взятися до творення культурних цінностей»⁸.

У час «узаконення» Радою амбасадорів 14 березня 1923 р. інкорпорації Східної Галичини до відродженої Польщі вчений ще залишався у лавах Української народно-трудової партії. На черговому її з’їзді 21 травня 1923 р. І. Крип’якевича разом з іншими знаними діячами: Володимиром Децикевичем, Михайлом Галушинським, Володимиром Загайкевичем, Степаном Бараном, Ярославом Олесницьким (загалом 40 осіб), обрано до керівного партійного органу – Тіснішого народного комітету⁹. Головою Народного комітету делегати обрали Володимира Охримовича, його заступниками – Володимира Бачинського, о. Тита Войнаровського, Гриня Тершаківця,

⁴ Кутуток М. Українська націонал-демократія... Т. 2. С. 404.

⁵ Sojusz Piłsudski – Petlura. Dokumenty i materiały / red. J. Pisuliński, W. Skalski. Warszawa; Kijów, 2020. S. 168–169.

⁶ Кордуба М. Щоденник 1918–1925. Львів, 2021. С. 289, 294.

⁷ Західно-Українська Народна Республіка. Документи і матеріали. Івано-Франківськ, 2005. Т. 3. Кн. 1. С. 332–333; Кордуба М. Щоденник 1918–1925. С. 331, 333, 413.

⁸ Бортняк Н. З листування Івана Крип’якевича та С. Томашівського (червень 1922 – червень 1930 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2001. Вип. 8: Іван Крип’якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. С. 408.

⁹ Кутуток М. Українська націонал-демократія... Т. 2. С. 296–302.

а І. Крип'якевича кооптовано до Секретаріату партії. У резолюції з'їзду підтверджено, що «остаточною метою українського народу є самостійна соборна, незалежна демократична Українська держава на всім просторі українських земель»; вибори до польського сейму і сенату на території Східної Галичини оцінено незаконними¹⁰.

У виступі перед делегатами В. Охримович запропонував тактичні новації: «... Ми мусимо рішуче зірвати з гаслом т. зв. "єдності". Єдність мусить бути в спільній національній ідеології, в спільності мети. Але єдності у методах боротьби не може бути, так само, як у способах ведення війни на фронті, де є найрізномірніших засобів. Єдність метод перемінює громаду в стадо баранів. Треба йти різними шляхами до спільної мети ... А до тої цілі можна і треба йти різними методами, різними шляхами»¹¹.

Як свідчить аналіз тогочасної суспільно-політичної ситуації, нове керівництво УНТП все більше прагнуло до «реальної», тобто прагматичної політики в польсько-українських відносинах, порозумінні з владою, захищаючи реальні економічні й культурно-освітні потреби населення¹². На цей час від УНТП відійшла група прихильників праворадикальних дій (серед них був Євген Коновалець), яка в лавах новоствореної Української військової організації започаткувала саботажну акцію – підпал польських військових об'єктів, дворів колоністів, замахів на поліцаїв і зрадників, так званих хрунів. Водночас серед партійців послабилися позиції Є. Петрушевича, на якого все більше впливали радянські дипломати у Відні та Берліні, схиляючи його до радянофільства¹³. Вказану позицію еміграційного уряду засвідчила зустріч голови Раднаркому УСРР Християна Раковського з Євгеном Петрушевичем на Генуезькій конференції 1922 р., на якій той просив про зовнішньополітичне і матеріальне сприяння урядові ЗУНР. Кремль прагнув також поглибити розкол між Є. Петрушевичем і Є. Коновальцем¹⁴. Про зв'язки Є. Петрушевича з радянськими дипломатами у Відні (квітень 1921 р.) і Берліні (липень 1922 р.) постійно інформували Бельведер дипломати посольства Польщі у Парижі¹⁵.

Згодом Є. Петрушевич таки відмовився від радянофільських ілюзій, а Провідник Організації Українських Націоналістів був жорстоко вбитий 1937 р. спецслужбами СРСР¹⁶.

¹⁰ Кугутяк М. Українська націонал-демократія... Т. 2. С. 303–325.

¹¹ Там само. С. 305.

¹² Соляр І. Відносини краю та закордонного уряду ЗУНР... С. 194–201; Красівський О. Українсько-польські взаємини в 1917–1923 рр. Київ, 2008. С. 432–433.

¹³ Павлишин О. Євген Петрушевич (1863–1940). Ілюстрований біографічний нарис. Львів, 2013. С. 249–342.

¹⁴ Литвин М. Проект «Україна». Галичина в Українській революції 1917–1921 рр. Харків, 2015. С. 361–362; Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Оп. 20. Спр. 408. Арк. 38; Спр. 1035. Арк. 151.

¹⁵ Archiwum Aktów Nowych w Warszawie. Ambasada RP w Paryżu. Sygn. 83. K. 222; Sygn. 159. K. 156–157.

¹⁶ Дерев'яний І. Проникнення та діяльність в ОУН агента ОГПУ-НКВД Павла Судоплатова. *Український визвольний рух*. Львів, 2006. Вип. 8. С. 102–117; Судоплатов П. А. Спецоперации. Лубянка и Кремль 1930–1950 годы. Москва, 2005. С. 41–43.

Лист подано до друку з дотриманням тогочасної орфографії. Основний текст є машинописним, а заключний абзац написано власноруч чорнилом.

Лист Євгена Петрушевича до Івана Крип'якевича від 28 січня 1923 року

Посліднє рішення Народного Комітету¹⁷, справозданнє з доходжень звісної комісії, надіслане мені через Д-ра Горбачевського¹⁸ як її голови, та факт, про котрий я нині довідуюсь від третих осіб, що вже 2 лютого має відбутися Народний з'їзд, змушують мене просити Вас, коли прийде до вибору нової Управи партії і усталення дальшої тактики політичної, звернути ласкаво увагу на слідуєчє.

Звертаюся до Вас з тим прошеннєм тому безпосередно, бо на моє посліднє обширне письмо до краю з перед двох тижнів, висланє звичайною дорогою з'язку, не отримавем ніякої відповіди і тому боюсь, що може зв'язок зівстав перерваний і мої уваги могли б не дійти до відома партії.

Можна дивитися на працю нашого Уряду¹⁹ як хто хоче, все ж таки думаю мусить кождий признати, що лиш завдяки його праці наша справа нині відома цілому світу, у цілім культурнім світі здобула симпатії і не лиш тільки, но також і загальне переконаннє, що найскорше вирішеннє нашої справи лежить в інтересі мира не лиш самого Сходу, но і цілої Європи. Щодо вирішення до тепер ще не взялися, не противорічить сказаному, бо причиною сего не є нехіль, лиш факт, що кождочасно важнійші проблеми заступають нам дорогу. Так було вже кілька разів, а як послідній примір подам, що в грудни минулого року велись між габінетами Антанти живі переговори щодо поручення Раді Амбасадорів розслідування нашої справи і предложення Найвисшій Раді внеску на спосіб її вирішення, та конфлікт Франції з Німеччиною і непорозуміння в тім напрямі між Францією а Англією знова відложили це на дальше – но лише відложили.

Сі здобутки завдячує Уряд не лише своїй праці, но головно поставі і одноцільному фронтові краю в згоді з лінією, яку заступає Уряд і здобутому нами у всіх держав світа переконанню, що ми є дійсно висловом опінії цілого українського населення краю. Тепер назрівають в Європі нові події і не виключене, що прийде до нової європейської війни. Ми приготовляємось на всі евентуальности. Не покладаючись на одну лише Антанту, шукаємо заздалегідь зв'язків і помочи і в другої сторони та вже до тепер вдалося нам осягнути важні приречення і гаранції.

Та чи ті події здійсняться чи ні, чи нашу справу будуть вирішувати они чи Антанта, в кождім разі реалізація наших дипломатичних здобутків буде знова залежати головно від по стави і одноцільного фронту в краю та від згідного контакту краю з Урядом. Сей контакт не лиш не сміє ослабитись, но противно, повна гармонія в акції між краєм а Урядом повинні ще значно скріпитись, бо до тепер не все було так, як повинно бути.

¹⁷ Народний Комітет – управа (керівний орган) УНТП.

¹⁸ Горбачевський Антін (1856–1944) – адвокат, член Української Національної Ради ЗУНР (1918–1919), голова Народного комітету Української народно-трудової партії (1919–1923), редактор партійного часопису «Свобода».

¹⁹ Еміграційний уряд ЗУНР (Колегія уповноважених Диктатора ЗУНР) діяв у Відні (1920–1923) на чолі з Є. Петрушевичем.

Тимчасом те, що діється вже від довшого часу в краю, а властиво в провідних організаціях єго центра, відбирає мені віру в можливість удержання на довго гармонії і сего приязного контакту між краєм а Урядом, та навіть одноцільного фронту в краю – если край вчасно не постарается запобігти лихові.

Пишу се не руководячись ніякими особистими анімозами, а тільки зглядом на добро нашої справи, котрій бачиться мені – грозить велика небезпека. Вже майже від року між Урядом²⁰ а краєм, фактично львівським проводом – були дуже напружені відносини. Причина не виходила ніколи від нас і не від самого краю, а предметом її були все брак довір'я до Д-ра В. Б[ачинського]²¹ в самім краю та напрям Вістника²². З приїздом В. Б[ачинського] до Відня стараємося вирівнати з ним всі непорозуміння і уможливити хоч на будуче повну згоду і найтісніший контакт з краєм. Д-р В. Б[ачинський] акцентував нашу лінію і тактику (правда лиш як «одинокую дорогу до досягнення доброї автономії!») і прирік старатись на будуче не допускати в краю до ніяких непорозумінь з Урядом, а я з мого боку не допускати до непорозумінь з краєм та працювати на будуче в повнім контакті та згоді. Тим часом що діється далше. В короткий час по повероті до краю Д-р В. Б[ачинського] в Данцігу так погано заатакував цілий Уряд і мене, що один старшина, котрий мені про се особисто розказував, вхопивши в руки крісло, загрозив йому розбити голову, коли не перестане в той спосіб говорити. Придніпрянець Корчинський²³ переказує мені до Відня, що коли делегація волинських послів приїхала до Львова, шукаючи контакту з Галичанами, Корчинський повів їх до Д-р В. Б[ачинського]. Так тут спіткало їх таке, чого не сподівалися. Д-р. В. Б[ачинський] сейчас на вступі розмови уважав за потрібне в так поганий спосіб переїхатися по цілім віденським Уряді і його роботі, що Корчинський, – як розказує – з дива «мало не впав з крісла» а і прочі делегати збентежені тим, що чули, покінчили скоро конференцію та вийшовши сказали до Корчинського: «От що чули! Та нам говорили, що в Галичині одноцільний фронт та весь народ стоїть за Урядом, а ту довідались, що в них таке саме свинство, як в на Придніпрянців!».

²⁰ Йдеться про Львівську делегацію Української Національної Ради (1918–1923), членами якої у різний час були Олександр Барвінський, Володимир Бачинський, Степан Біляк, Порфирій Буняк, Мирон Кордуба, Володимир Охримович, Кирило Студинський. Більшість складу становили члени УНТП. Зв'язок Львівської делегації з еміграційним урядом відбувався через спеціального уповноваженого чи кур'єрів, які мали змогу легально виїжджати до Відня.

²¹ Бачинський Володимир (1880–1927) – адвокат, кооператор, депутат Львівської делегації Української Національної Ради, заступник голови Народного комітету Української народно-трудової партії (1919–1923), голова Міжнародної ради (1922–1923). Належав до партійної групи, яка в 1923–1924 рр. виступила за порозуміння з польською владою на платформі надання Галичині національно-територіальної автономії. Політичний опонент Є. Петрушевича. Покінчив життя самогубством.

²² Йдеться про орган УНТП «Громадський Вістник», який 1922–1923 рр. видавався у Львові за редакцією Федя Федорців.

²³ Корчинський Михайло (1885–1937) – адвокат, державний секретар Ради народних міністрів УНР, член Ради республіки в Тарнові (1920), від 1922 р. – правник-дорадник Ревізійного Союзу українських кооператив у Львові.

Чи на основі тих даних я можу вірити в добру волю Д-ра В. Б[ачинського] згідного ділання з Урядом?!

Та на тім не кінець. Д-р В. Б[ачинський] домагався від мене частини грошей з Америки на пресу і політичну роботу, а я йому виказав стан наших фінансів. Представив йому як доходи з Америки сильно змаліли, та що по відступленню з тих змалілих доходів на жадання Америки третини на звітну організацію в краю, решта не вистарчить нам вже на покриті найскупішого нормале видатків, та радив йому старатись, щоби край вільний від тягару удержування закордонної роботи та згаданої організації, знайшов спосіб сам покривати, хоч видатки своєї політичної роботи в краю. Д-р В. Б[ачинський] погодився з тим, з одним лиш застереженням, що коли б Урядови удалося в який небудь спосіб здобути більші фонди, то частину їх відступить красви. Я з тим погодився як з річею самозрозумілою. Від часу сеї розмови наші фінанси ще погіршились. Назарук²⁴ не робить ніяких надій на дальшу допомогу з Канади з причини пануючої там господарчої кризи та темноти емігрантів і хоче вже тому вертати. Що буде з нами? Перевелисьмо недавно поважну рестрикцію Уряду, за кілька днів приступимо до дальшої, щоби уможливити хоч кільком людям піддержувати працю за кордоном. Мимо сего по повороті до краю п. Д-р В. Б[ачинський] не згадуючи, чи поробив кроки для здобуття фондів в краю, почав знова прямо вже атакувати Уряд, щоби сейчас прислав гроші з погрозою, що інакше зірве зв'язок з Урядом, а як раз дісталисьмо від Мишуги²⁵ відомість, що «край» жалуєсь, що Уряд глухий на всі прошення краю о гроші і тому домагась, щоби Америка слала гроші до краю!

Отже, з одного боку понижається авторитет Уряду в краю, а з другого боку старається відібрати Урядови матеріальну основу існування. Чи се дійсно лежить в інтенціях проводу партії?

Тепер щодо одноцільного фронту. На думці маю ту головну наш орган партійний і його редактора²⁶. Орган повинен достроюватись до ідеології народу і тактики Уряду, який веде закордонну політику по тій лінії, а редактор повинен передовсім сам спочувати з ідеями і стремліннями свого народу чи партії, яка його поставила на чолі свого органу, та мати непохитну віру в здійснення ідеалів, які має заступати та і других в тій вірі піддержувати. В момент визвольної борби се услів'я, без яких редактор не дасться навіть подумати! Чи посідає п. ф. ті услів'я? Нічого подібного. Він же ж звісний загально як чоловік, що давно зневірився до справи і одинокий ратунок для народу бачить в найскорішій ліквідації визвольної борби. Такі гадки висказував вже навіть отверто на тісн[ішого] Нар[одного] Ком[ітету]!

²⁴ Назарук Осип (1883–1940) – публіцист, державно-політичний діяч, від 1920 р. член еміграційного уряду ЗУНР (уповноважений для справ преси і пропаганди), заступник голови делегації УНР на Ризькій мирній конференції (1920), член делегації ЗУНР на Генуезькій конференції (1920), член президії Західноукраїнського товариства Ліги націй (1922). У 1922 р. надзвичайний представник уряду ЗУНР у Канаді, в 1923–1926 рр. проживав у США.

²⁵ Мишуга Лука (1887–1955) – правник, журналіст, повітовий комісар ЗУНР у Радехові, дипломат ЗУНР, голова Галицької фінансово-торговельної місії у США (1921–1923), яка організовувала збір Позички національної оборони для здобуття і закріплення Галицької держави.

²⁶ Йдеться про редактора «Українського Вістника» («Громадського Вістника») Федя Федорців, якого в лютому 1923 р. замінив Михайло Струтинський.

Чи дивуватись, що орган партії розпрацьався з опінією і бажаннями загалу і не веде його по лінії тих бажань, а за те дає місце на своїх сторінках голосам, котрі вводять баламуцтво і затемнюють орієнтацію. З тактикою Уряду давно не числивсь і до нині не числиться. Противно, що хвиля кидає нам колоди під ноги атаками проти Росії і робить се хіба свідомо, бо Уряд вже кілька разів просив виразно, щоби сего не роблено. Д-р В. Б[ачинський] признав у Відні ті піднесені мною хиби, і прирік усунути їх, а навіть згодом постаратися о іншого редактора, но дотепер сего не зробив і скандал триває даліше. Мені тому зовсім не дивно, що «Слово»²⁷ виступило против всего того лиха прилюдно. Прошу вірити, що Уряд був у тім зовсім не причасний. Замітку в «Укр[аїнському] Прап[орі]»²⁸ помістив уступаючий як раз по поводу рестрикції співробітник без відома Уряду. Та не в тім річ. Мені іде головню о результат сего спору «Слово» против Д-ра В. Б[ачинського]. Як звісно вибраній ад рок комісії доручено перевести доходження. Вп. Д-р Горб[ачевський], звітуючи мені висліди сих доходжень, пише: «Заміти, устійнені доходженнями, дали би поділитися на дві головні групи, з яких одна обіймає факти суто політичної натури, як маніфестації політичних принципів, а друга доторкає неофіціальних виступів і входить більше в сферу приватного життя Д-ра Бачинського».

Деякі факти сеї послідної групи, як надмірне уживання алкоголю, голосні розмови в публічних льокалях, ведені в стані алкоголевого подражнення, товариські зносини з особами польської державної адміністрації, – уважаю зі становища поваги загально-національного представництва не відповідними та способами підорвати престиж політичного проводу, так серед власної суспільности, як і на зверх. Сі факти вимагають безперечно санації.

Натомість о скільки розходиться о факти маніфестації політичної думки, та о способи переведення національно-політичної програми, не міг я – поминувши деякі промахи технічно-тактичної натури, як прим. Співненне актуальних оголошень, неуділенне потрібних в критичний момент інструкцій, та иньші факти занедбання в наладженню краю організації – доглянути ніякого доказово провіреного факту, що міг би становити основу для оправданого заміту, відхилення від указаної інтересам нашого народу політичної лінії, або про більше заміту зради національної справи.

Хоч шановний автор сего письма заміти послідної групи назвав лише «промахами» і словом «поминувши», старався надати їм менше важне значінне, я бачу в них якраз найбільшу небезпеку на будуче. Бо що ж се за «провід політичний» і то в так важнім моменті борби за визволення – котрий «спізнає актуальні оголошення» – «не уділює в критичний момент потрібних інструкцій». Сі сконстатовання потверджують понад усякий сумнів жалі в краю, які вже давно доходили нас і

²⁷ «Слово» – львівський часопис, який у 1922–1923 рр. перебував під впливом Української християнсько-суспільної партії. Від грудня 1922 р. з його редакцією підтримував тісні контакти Є. Петрушевич. 24 грудня 1922 р. часопис звинуватив голову Народного комітету УНТП В. Бачинського і головного редактора «Громадського Вістника» Ф. Федорціва в угодних переговорах з польським урядовцями, що велися поза управу партії. Див.: Соляр І. Відносини краю та закордонного уряду ЗУНР... С. 196–197.

²⁸ «Український прапор» – орган Диктатури ЗУНР (1919), еміграційного уряду ЗУНР (1922–1923).

доходять: що «централь робить так, щоби ся нічого не робило, що з краєм не має ніякого контакту, про організацію краю не дбає» – вкінці послідніми часами – «що справу асентерунків можна було виграти, но централь занедбала обов'язку видати в час відповідні інструкції і т.д.». Те все комісія ствердила, а результат?

Не хочу вдаватися в критику звісної ухвали Тісн[ішого] Нар[одного] Комітету з «подякою», маю однак право і обов'язок сказати, що поминувши навіть те все, що було попередно мною представлено, вже самі сконстатовання Комісії повинні переконати кожного, що дальше так бути не може і не сміє, і що при виборі нової Управи партії мусить бути конечно переведена ґрунтовна санація! Довідаюся, що першим наслідком згаданої ухвали Т[існ]ішого Нар[одного] К[омітету] є постанова христ[иянських] суспільників²⁹, не брати участі в засіданнях Міжпартійної Ради, доки її провід лишисться в дотеперішних руках. За тим можуть піти дальші наслідки, а в кождім разі піде зірвання контакту з Урядом, яке вже зачалось, а за тим необчислимі і в наслідках шкоди для самої справи.

Прошу се все дуже зріло розважити вже тепер, бо відтак може вже бути за пізно.

З високим поважаннем

[підпис Є. Петрушевича]

P.S.³⁰ Вже по написанню сего листа одержавем від Д-ра Витв[ицького] з Парижа відпис листа Пуакаре³¹, котрого оригінал лишився в руках Д-ра Витв[ицького], а який залучаю на доказ як неправдиві суть польські інформації будьто наша справа на Заході вже вирішена в користь Польщі (тайно!), та на доказ, як неслухно робиться нам головно з боку Краєвого проводу замість, будьто ми інформуємо край заоптимістично! Рівночасно одержувем інформацію з Риму, що по довгих заходах вдалося ствердити понад весь сумнів, що Муссоліні³² заступати буде в нашій справі те саме становище, що попереднє правительство (Шандер³³), т[о] з[начить] буде за визнання незалежності.

[підпис Є. Петрушевича]

Відень, дня 28 січня 1923.

ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 11. Од. зб. 305.

²⁹ Йдеться про Християнсько-суспільну партію, засновану 1911 р. на основі Католицького русько-народного союзу; в 1921–1923 рр. входила до Міжпартійної ради. У січні 1923 р. відмовилася від участі в Міжпартійній раді, допоки її головою буде В. Бачинський, який вирішив не координувати дій з еміграційним урядом Є. Петрушевича і почав виявляти певну самостійність у формуванні політичного курсу Української народно-трудової партії і Міжпартійної ради.

³⁰ Абзац написано власноручно.

³¹ Йдеться про прем'єр-міністра Франції Раймона Пуанкаре (1860–1934).

³² Йдеться про диктатора Королівства Італія Беніто Муссоліні (1883–1945).

³³ Йдеться про міністра закордонних справ Італії Карла Шандера.

REFERENCES

- Bortniak, N. Z. (2001). Lystuvannia Ivana Krypiakevycha ta S. Tomashivskoho (cherven 1922 – cherven 1930 rr.). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 8, 395–415 [in Ukrainian].
- Dereviani, I. (2006). Pronyknennia ta diialnist v OUN ahenta OGPU-NKVD Pavla Sudoplatova. *Ukrainskyi vyzvolnyi rukh*, 8, 102–117 [in Ukrainian].
- Korduba, M. (2021). *Shchodennyk 1918–1925*. Lviv [in Ukrainian].
- Krasivskyi, O. (2008). *Ukrainsko-polski vzaiemyny v 1917–1923 rr.* Kyiv [in Ukrainian].
- Kuhutiak, M. (2004). *Ukrainska natsional-demokratiia 1918–1939*. Kyiv; Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Lytvyn, M. (2015). Proekt «Ukraina». *Halychyna v Ukrainskii revoliutsii 1917–1921 rr.* Kharkiv [in Ukrainian].
- Pavlyshyn, O. (2013). Yevhen Petrushevyh (1863–1940). *Iliustrovanyi bihrafichnyi narys*. Lviv [in Ukrainian].
- Pisuliński, J., & Skalski, W. (Eds.). (2020). *Sojusz Piłsudski – Petlura. Dokumenty i materiały*. Warsaw; Kyiv [in Polish].
- Soliar, I. (2000). Vidnosyny kraiu ta zakordonnoho uriadu ZUNR (hruden 1922 – berezen 1923 rr.). *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 6, 196–199 [in Ukrainian].
- Sudoplatov, P. A. (2005). *Spetsoperatsyi. Lubianka i Kreml 1930–1950 gody*. Moscow [in Russian].
- Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika. *Dokumenty i materialy* (2005). (Vol. 3, Pt. 1). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

Mykola LYTVYN

Doctor of Sciences in History, Professor
Head of the Department «Center for Ukrainian-Polish Relations Research»
Ivan Krypiakevyh Institute of Ukrainian Studies of the
National Academy of Sciences of Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1010-2329>
e-mail: lytvynmr@gmail.com

Tamara LYTVYN

PhD (History), Researcher at the Department of Manuscripts
Vasyl Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3900-3175>
e-mail: lytvyn.tamara@gmail.com

«RESOLVING OUR AFFAIRS IN THE INTERESTS OF PEACE... THE WHOLE OF EUROPE». A LETTER OF YEVHEN PETRUSHEVYCH TO IVAN KRYPIAKEVYCH DATED JANUARY 28, 1923

An archeographic article for the first time published an unknown letter from the head of the exile government of the West Ukrainian People's Republic Yevhen Petrushevyh

to Ivan Krypiakevych, a member of the Ukrainian People's Labor Party (UPLP), dated January 28, 1923. This document was found in the archives of the scientist, which is stored in the Department of Manuscripts of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Being in exile during 1920–1923, the government of Yevhen Petrushevych tried not to weaken its own influence on the leading political force in Eastern Halychyna – UPLP. The congress, in January 1922, reaffirmed the support for the government. However, a group of politicians led by Volodymyr Bachynskyi formed in the party environment, which negatively assessed Petrushevych's diplomatic activities, including insufficient funding of socio-political structures in the region from funds raised by the United States Diaspora and the influence of Soviet intelligence.

The Dictator's letter to Ivan Krypiakevych clarified the government's policies and criticized the political ambitions and pro-Polish position of the UPLP leader. All of this exacerbated the internal party crisis and the removal of Volodymyr Bachynskyi from the party and the Inter-Party Council.

Keywords: Yevhen Petrushevych, Ivan Krypiakevych, Volodymyr Bachynskyi, Ukrainian People's Labor Party, Emigration Government of the Western Ukrainian People's Republic.